

Mats Löfström r

Lakialoite laiksi vaalilain muuttamisesta

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Aloitteessa ehdotetaan vaalilain (714/1998) muuttamista siten, että yksi Suomen europarlamentaarikoista valitaan Ahvenanmaan maakunnasta hyvityksenä maakunnalle EU-jäsenyyden myötä unionin toimivaltaan siirtyneestä toimivallasta. Tämä toteutettaisiin aloitteen mukaan siten, että maakunta muodostaisi oman vaalipiirinsä europarlamenttivaaleissa. Vaalit toimitettaisiin soveltuvin osin vaalilain Ahvenanmaan maakunnan vaalipiirissä valittavaa kansanedustajaa koskevien säännösten mukaisesti. Lakia on tarkoitus soveltaa ensimmäistä kertaa vuonna 2019 pidettävissä Euroopan parlamentin vaaleissa.

PERUSTELUT

Kun Suomi 1.1.1995 liittyi Euroopan unionin (EU) jäseneksi, osa maan toimivallasta päättää itsenäisesti lainsäädännöstään siirrettiin unionille. Unionin jäsenmaille on hyvitetty tämä toimivallansiirto antamalla pysyvä edustus unionin päättävissä elimissä. Tämä on tärkeä edellytys sille, että Suomella on realistiset ja tarkoituksenmukaiset mahdollisuudet valvoa etujaan ja vaikuttaa Euroopan unionin kehitykseen.

Ahvenanmaalla on itsehallintolain (1144/1991) nojalla ainutlaatuinen ja pitkälle kehitetty itsehallinto, johon sisältyy siirretty lainsäädäntö- ja hallintotoimivalta Suomen eduskunnalta ja hallitukselta. Kun maakunta yhdessä muun Suomen kanssa hyväksyi liittymisen Euroopan unioniin, siirrettiin myös merkittävä osa tästä lainsäädäntövallasta unionille. Kyseisestä toimivallansiirrosta ja ainutlaatuisesta erityisasemastaan huolimatta maakunnalla ei ole omaa edustusta Euroopan unionin elimissä.

Euroopan unioni tunnustaa ainoastaan maita jäsenikseen, ja näin ollen EU:n elimiä koskevat säännökset on rakennettu jäsenvaltioiden ympärille. Unionin jäsenvaltioiden itsehallinnollisille alueille ei voi myöntää edustusta unionin elimissä omissa nimissään, elleivät jäsenmaat sisäisesti päättä tällaisesta vallan jaosta. Tämä koskee muun muassa jäsenvaltioiden edustajanpaikkajakoa Euroopan parlamentissa.

Tietyt itsehallinnolliset alueet unionissa ovat aiemmin saaneet omat edustajanpaikat Euroopan parlamentissa. Esimerkiksi Tanska päätti luovuttaa yhden edustajanpaikoistaan Euroopan parlamentissa itsehallinnolliselle Grönlannille. Itsehallinnollinen alue on sittemmin eronnut unionis-

Lakialoite LA 21/2018 vp

ta, mutta periaatepäätös säilyy ennakkotapauksena. Myös Belgia sai unionin aikaisemman laajenemisen yhteydessä pitää ylimääräisen edustajanpaikan sillä perustelulla, että paikka annetaan maan saksankieliselle vähemmistölle, jonka suhteutettua väestölukua voidaan verrata Ahvenanmaan väestölukuun.

Toisin kuin edellä mainitussa esimerkissä Suomi on päättänyt olla antamatta yhtä maan edustajanpaikoista Euroopan parlamentissa Ahvenanmaalle. Näin siitä huolimatta, että Ahvenanmaan perustuslaillinen asema on itsehallintolain kautta merkittävästi vahvempi kuin muiden lakiasäätävien alueiden asema Euroopassa. Kun EU:hun liittymisen yhteydessä päätettiin Suomen edustajien valintaa koskevista säännöksistä, päädyttiin linjaan, jossa koko maa muodosti ainoastaan yhden vaalipiirin. Lakiehdotusta koskevassa hallituksen esityksessä (HE 351/1994 vp) korostettiin kuitenkin, että Ahvenanmaan maakunnalla on silloiseen hallitusmuotoon pohjautuva erityisasema, jolla on myös kansainvälisen oikeuden takuut. Jotta myös Ahvenanmaalle hyvitetäisiin lainsäädäntövallan menetys EU:lle, katsottiin aiheelliseksi heti aloittaa neuvottelut unionin kanssa siitä, että Suomi saisi yhden lisäpaikan Euroopan parlamentissa. Silloinen hallitus ilmaisi siten, että Ahvenanmaan edustaja on perustuslaillisesti oikeutettu. Lisäksi korostettiin, että maakunnan vaikuttamismahdollisuudet yhteisöasioiden kansallisessa valmistelussa, pääasiassa lainsäädäntöön liittyen, tulee varmistaa riittävällä tavalla.

Myös pääministeri Vanhasen toinen hallitus selvensi myöhemmin tarvetta hyvittää Ahvenanmaan maakunnalle EU-jäsenyyden myötä unionin toimivaltaan siirtynyt toimivalta. Valtioneuvosto teki 23.4.2009 periaatepäätöksen Ahvenanmaan osallistumisesta ja vaikuttamisesta EU-asioissa jatkotoimenpiteenä Lissabonin sopimuksen ratifioinnille, jonka kautta Euroopan parlamentin merkitys ja rooli EU:n päätöksentekoprosessissa kasvoi. Toistaiseksi voimassa olevan ja perustuslakivaliokunnan viimeksi 27.4.2018 korostaman (PeVL 10/2018 vp) periaatepäätöksen mukaan hallituksen tulee myötävaikuttaa maakunnan vaikutusvallan kehittämiseen Euroopan parlamentin työssä ja puolustaa Ahvenanmaan kansainvälistä erityisasemaa ja itsehallinnollista asemaa tulevilla yhteisötason neuvotteluissa koskien parlamenttipaikkojen jakoa.

Perustuslakivaliokunta on aikaisemmin tarkastellut kysymystä ja osoittanut ymmärrystä maakunnan aikaisemmilte aloitteille vaalilain muuttamiseksi siten, että Ahvenanmaan maakunta muodostaisi Euroopan parlamenttivaaleissa oman vaalipiirinsä, josta valittaisiin edustaja parlamenttiin. Valiokunta on lisäksi lausunut, että siitä huolimatta, että ehdotuksen ei voida katsoa olevan suoraan yhteensopiva suhteellisuusperiaatteen kanssa, ei sille ole perustuslaillisia esteitä. Valiokunta on todennut, että ratkaisun kysymykseen Ahvenanmaan edustuksesta Euroopan parlamentissa pitää viime kädessä olla poliittinen (PeVM 13/2006 vp). Perustuslakivaliokunta on myöhemmin pitänyt tärkeänä, että keskustelua maakunnan vaikutusvallasta Euroopan parlamentissa jatketaan eurooppalaisella tasolla, ja on myös kiinnittänyt huomiota edellä mainittuihin periaatepäätöksiin (PeVL 6/2007 vp, PeVL 10/2018 vp).

Euroopan parlamentti hyväksyi 7. helmikuuta 2018 ehdotuksen Ison-Britannian 73 parlamenttipaikan jakamisesta jäsenvaltioiden välillä. Yleisneuvosto on 14. toukokuuta 2018 käsitellyt ja hyväksynyt päiväjärjestyksen Eurooppa-neuvoston kokoukselle 28.—29.6.2018, jossa päätös parlamentin kokoonpanosta tullaan hyväksymään. Suomi saa hyväksytyn päiväjärjestyksen mukaan yhden lisäpaikan.

Lakialoite LA 21/2018 vp

Koska Euroopan unionin jäsenvaltiot päättävät itsenäisesti Euroopan parlamentin edustajanpaikkojensa jaosta, voidaan todeta, että kysymys Ahvenanmaan edustajanpaikasta kuuluu eduskunnan lainsäädäntövaltaan. Se tosiseikka, että Suomelle annetaan yksi lisäpaikka parlamenttiin, mahdollistaa nyt sen, että Suomi aikaisempien periaatepäätösten mukaisesti varmistaa Ahvenanmaan edustuksen EU:n elimissä ilman, että valtakunnassa rekisteröityjen puolueiden edustajanpaikat vähenisivät.

Edellä olevan perusteella ehdotan,

että eduskunta hyväksyy seuraavan lakiehdotuksen:

Laki

vaalilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan vaalilain (714/1998) 165 §:n 3 momentti sekä 179 ja 181 §,
muutetaan 22 ja 31 §, 44 §:n 3 momentti, 167 §, 169 §:n 1 ja 3 momentti, 173, 176, 177, 178 ja 182 §, sellaisina kuin niistä ovat 22 ja 31 § laissa 563/2015 sekä 177 § laissa 496/2013, sekä
lisätään 7 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 563/2015, uusi 3 momentti ja lakiin uusi 166 a § seuraavasti:

7 §

Vaalipiirit muissa vaaleissa

Presidentinvaalissa maa on yhtenä vaalipiirinä. Europarlamenttivaaleissa maa on jaettu kahteen vaalipiiriin siten, että Ahvenanmaan maakunta on yhtenä erillisenä vaalipiirinä muusta maasta. Ahvenanmaan maakunnan vaalipiiriä muodostettaessa noudatetaan eduskuntavaalien vaalipiirijakoa sen mukaan kuin edellä 5 §:ssä säädetään. Näiden vaalien teknisessä toimittamisessa noudatetaan eduskuntavaalien vaalipiirijakoa sen mukaan kuin jäljempänä säädetään.

22 §

Tiedottaminen Euroopan unionin muun jäsenvaltion kansalaisille kuntavaaleissa ja europarlamenttivaaleissa

Väestörekisterikeskuksen on hyvissä ajoin ennen kuntavaaleja ja europarlamenttivaaleja mahdollisuuksien mukaan toimitettava kaikille äänioikeuden edellytykset täyttävälle Euroopan unionin muun jäsenvaltion kansalaisille sopivalla tavalla tieto siitä, että heillä väestötietojärjestelmän tietojen mukaan tulee olemaan vaaleissa äänioikeus ja vaalikelpoisuus, sekä tieto vaalipiiristä ja menettelystä, joka on tarpeen äänioikeuden käyttämiseksi ja vaalikelpoisuuden toteuttamiseksi.

Lakialoite LA 21/2018 vp

31 §

Ehdokashakemukset käsittelevä viranomainen

Ehdokashakemukset käsittelee

- 1) eduskuntavaaleissa vaalipiirilautakunta,
- 2) presidentinvaalissa Helsingin vaalipiirilautakunta,
- 3) europarlamenttivaaleissa Helsingin ja Ahvenanmaan maakunnan vaalipiirilautakunnat,
- 4) kuntavaaleissa kunnan keskusvaalilautakunta.

44 §

Ehdokaslistojen yhdistelmän ja presidentinvaalin ehdokasluettelon jakelu ja tiedoksisaattaminen

Helsingin vaalipiirilautakunta huolehtii presidentinvaalin ehdokasluettelon jakelusta, ja Helsingin sekä Ahvenanmaan maakunnan vaalipiirilautakunnat huolehtivat europarlamenttivaalien ehdokaslistojen yhdistelmien jakelusta noudattaen soveltuvin osin, mitä 1 momentissa säädetään eduskuntavaalien ehdokaslistojen yhdistelmän jakelusta. Jos presidentinvaalin toisen vaalin ehdokasluetteloa ei voida toimittaa ennakkoäänestyspaikkaan ennen toisen vaalin ennakkoäänestyksen alkamista, vaalitoimitsijan ja vaalitoimikunnan on huolehdittava siitä, että ehdokasluettelon tiedot ovat ennakkoäänestyksen alkaessa ennakkoäänestyspaikassa esillä oikeusministeriön määräämällä tavalla.

166 a §

Ehdokasasettelu ja ehdokkaiden enimmäismäärä Ahvenanmaan vaalipiirissä

Ahvenanmaan maakunnan vaalipiirissä on valitsijayhdistyksellä, jonka vähintään 30 vaalipiirin äänioikeutettua on europarlamenttivaaleja varten perustanut, oikeus asettaa ehdokas europarlamenttivaaleja varten. Kahdella tai useammalla valitsijayhdistyksellä on oikeus muodostaa yhteislista. Yhteislistalla ehdokkaita saa olla enintään neljä.

Muutoin on Ahvenanmaan maakunnan vaalipiirissä valitsijayhdistyksen perustamisesta, valitsijayhdistyksen ehdokashakemuksesta, yhteislistan muodostamisesta ja ilmoituksen antamisesta yhteislistasta soveltuvin osin voimassa, mitä näistä asioista tässä laissa säädetään. Ehdokasasetteluun liittyviä viranomaistehtäviä, joita Helsingin vaalipiirilautakunta hoitaa muutoin maan osalta, tulee Ahvenanmaan maakunnassa hoitaa Ahvenanmaan maakunnan vaalipiirilautakunnan toimesta.

Lakialoite LA 21/2018 vp

167 §

Kielto olla ehdokkaana useammalla listalla

Samoissa europarlamenttivaaleissa kukaan ei saa olla ehdokkaana useammassa kuin yhdessä Euroopan unionin jäsenvaltiossa. Sama henkilö saadaan samoissa vaaleissa asettaa vain yhden puolueen tai yhden valitsijayhdistyksen ehdokkaaksi ja ainoastaan yhdessä vaalipiirissä.

169 §

Valitsijayhdistyksen perustaminen

Valitsijayhdistyksen perustamiseen ehdokkaan asettamiseksi europarlamenttivaaleja varten tarvitaan vähintään 2 000 äänioikeutettua henkilöä. Ahvenanmaan maakunnan vaalipiirin osalta sovelletaan, mitä 166 a §:ssä säädetään.

Äänioikeutettu voi olla jäsenenä vain yhdessä valitsijayhdistyksessä. Jos hän on jäsenenä kahdessa tai useammassa valitsijayhdistyksessä, vaalipiirilautakunnan on poistettava hänen nimensä kaikista perustamisasiakirjoista.

173 §

Ilmoitus vaaliliitosta

Jos puolueet ovat sopineet yhtymisestä vaaliliitoksi, siitä on laadittava yhteinen ilmoitus, jossa luetellaan vaaliliittoon yhtyvät puolueet ja joka kaikkien vaaliliittoon yhtyvien puolueiden vaaliasiamiesten on allekirjoitettava. Vaaliliittoon yhtyneen puolueen vaaliasiamiehen on annettava ilmoitus Helsingin vaalipiirilautakunnalle tai Ahvenanmaan maakunnan vaalipiirilautakunnalle samanaikaisesti puolueen ehdokashakemuksen kanssa.

176 §

Ilmoitus kaksoisehdokkuudesta

Jos Väestörekisterikeskus on saanut Euroopan unionin muun jäsenvaltion viranomaiselta ilmoituksen, että Suomessa vaalikelpoinen henkilö on asetettu kyseisessä valtiossa ehdokkaaksi samoissa vaaleissa, sen on viipymättä henkilön vaalipiirin mukaisesti annettava ilmoitus tiedoksi Helsingin vaalipiirilautakunnalle tai Ahvenanmaan maakunnan vaalipiirilautakunnalle.

177 §

Euroopan unionin muun jäsenvaltion kansalaisen vaalikelpoisuuden tarkistaminen

Vaalipiirilautakunnan on viipymättä ilmoitettava Väestörekisterikeskukselle Euroopan unionin muun jäsenvaltion kansalaista koskevasta ehdokashakemuksesta. Väestörekisterikeskuksen

Lakialoite LA 21/2018 vp

on viipymättä lähetettävä vaalikelpoisuuden tarkistamista varten tarpeelliset tiedot hakemuksesta tällaisen ehdokkaan kotivaltion asianomaiselle viranomaiselle.

178 §

Vaalipiireissä annetut äänet

Vaalipiirilautakunta vahvistaa vaalien tuloksen 3. päivänä vaalipäivän jälkeen viimeistään kello 18 aloitettavassa kokouksessaan.

Vaalipiirilautakunnan on julkaistava vaalien tulos valitusosoituksineen tiedoksipanolla lautakunnassa ja ilmoitettava tiedoksipanossaan myös, kuka on kunkin valitun europarlamentaarikon varajäsen.

Vaalipiirilautakunnan tulee heti antaa tieto vaalin tuloksesta oikeusministeriölle sen määrämällä tavalla sekä lisäksi vaalipiirin kuntien keskusvaalilautakunnille sekä ilmoitettava tulos ja valittujen vertausluvut ja äänimäärät niitä puolueita edustavissa, vaalipiirissä eniten leviävissä sanomalehdissä, joista ehdokkaita on valittu.

182 §

Euroopan parlamentin jäsenen valtakirjan kaava

Vahvistettuaan vaalien tuloksen vaalipiirilautakuntien on viipymättä laadittava kullekin valitulle valtakirja. Kullekin valitulle toimitettavan valtakirjan tulee kuulua seuraavasti:

"Europarlamenttivaaleissa, jotka toimitettiin . . . päivänä . . . kuuta . . . , on . . . asuva - - valittu olemaan Euroopan parlamentin jäsenenä parlamentin seuraavan kokouksen alusta lukien, kunnes seuraavien europarlamenttivaalien jälkeinen ensimmäinen parlamentin kokous alkaa.

Tämä todistus on parlamentin jäsenen valtakirjana."

Paikka ja aika.

Jos parlamenttipaikka on joutunut avoimeksi, antaa vaalipiirilautakunta valtakirjan sille, joka tulee hänen tilalleen. Tässä tapauksessa valtakirja kuuluu seuraavasti:

"Koska sen jälkeen, kun - - on valittu . . . päivänä . . . kuuta . . . toimitetuissa europarlamenttivaaleissa olemaan Euroopan parlamentin jäsenenä, jäsenen paikka on hänen jälkeensä tullut avoimeksi, tulee vaalilain mukaan . . . asuva - - hänen sijaansa Euroopan parlamentin jäseneksi.

Tämä todistus on Euroopan parlamentin jäsenen valtakirjana."

Paikka ja aika.

Tämä laki tulee voimaan 1.10.2018 ja sitä sovelletaan vuoden 2019 Euroopan parlamenttivaaleista lähtien.

Helsingissä 30.5.2018

Mats Löfström r